

आर्य જીર્ણ જીવન

જીવન

संस्कृति संरक्षण व सामाजिक परिवर्तन का संकल्प
पी००८-શેલુગુ દ્વારા પ્રક્રિયા

Date of Publication 2nd and 17th of every Month, Date of Posting 3rd and 18th of every Month

મહર્ષિ દેવ દ્વારા જીવન કી કુછ મુખ્ય-મુખ્ય ઘટનાએँ

-ખુશાલ ચન્દ્ર આર્ય

મહર્ષિ દેવદ્વારાનન્દ કે જીવન કી વૈસે તો સૈકડોં નહીં હજારોં મુખ્ય-મુખ્ય ઘટનાએँ હૈ પરનું હમ યાં પર કુછ વિશેષ પ્રમુખ ઘટનાઓં કા હી વર્ણન કરતે હૈં જો ઇસી ભાંતિ હૈ :-

૧) જન્મ સ્થાન : મહર્ષિ દેવ દ્વારાનન્દ કા જન્મ મોરવી રાજ્ય (ગુજરાત) મેં ટંકાગ ગાંવ મેં ફાલ્નુન બદી દશાવી વિક્રમ સંવત् ૧૮૮૯ તદ્દનુસાર ૧૨ ફરવરી સન् ૧૮૨૫ ઈ. મેં પિતા કર્પણ જી તિવાડી માતા યશોદા દેવી, કઈ લોગોં કા કહના હૈ કિ માતા કા નામ “અમૃતાબેન” થા। જો ભી હો, હો સકતા હૈ એક હી માતાજી કે દો નામ હો, ઇને ઘર જન્મ હુએ। સ્વામી જી કે બચપન કા નામ મૂલશંકર થા। ઉને પિતા કર્પણ જી તિવાડી ઔદ્દિજ્ય બ્રાહ્મણ થે। ઉન્ને બચપન સે દ્વારા જી કે નામ સે ભી પુકારા જાતા થા। ઇને પિતાજી શિવ કે અનન્ય ભક્ત થે।

૨) શિવ-શાન્તિ કો હુએ જ્ઞાન : ફાલ્નુન બદી ચર્ચુદશી સમવત् ૧૮૯૪ (૨૨ ફરવરી સન् ૧૮૩૮ ઈ.) કો શિવરાત્રિ કા દિન આ ગયા। બસ્તી કે સમી શૈવ અપને બચ્ચોને સાથ શિવ અરાધના કે લિએ મન્દિર કી ઓર પ્રસ્થાન કરને લગે। મૂલશંકર ભી પિતાજી કે સાથ મન્દિર મેં ચલા ગયા પિતાજી ને ઉસે પહેલે હી સમઝા દિયા થા કિ જો ભક્ત પૂરી રાત જાગરણ કરકે શિવજી કિ અરાધના કરતા હૈ, ઉસે હી સુફળ કી પ્રાપ્તિ હોતી હૈ। મૂલશંકર ને નિશ્ચય કર લિયા થા કિ વહ સારી રાત જાગકર શિવ કી વિધિવત્ત અરાધના કરેગા, પરનું ઉસ સમય ઉસે આશ્રય કા ઠિકાના ન રહી જવ રાત્રિ કા તીસરા પહર આરથ્ભ હોતે હી લગભગ સમી અરાધન મન્દિર કે બાહર જાકર નિદ્રા કી ગોદ મેં સમાતે ચલે ગયે। ઉસે પિતાજી વહી લુઢક ગણે ઔર ખર્ચાંટે રાને લગે। પર ધન કા ધની મૂલશંકર શીતલ જલ કી સહાયતા સે જાગતે રહે। ઔર

વિધિવત્ત શિવાગધના મેં લગે રહે। સમી ભક્ત ગહરી નિદ્રા મેં સો ગણે થે અવસર પાતે હી ચૂહે અપને-અપને વિલોં સે નિકલકર શિવ પિણ્ઠી પર ચઢે ઔર પ્રસાદ કા ભોગ લગાને લગે। યહ સવ દેખકર પથર પૂજા સે મૂલશંકર કા મોહ ભંગ હો ગયા। ઉસે નિશ્ચય હો ગયા કિ યહ વ શંકર નહીં હૈ, જિસકી કથા ઉસે સુનાઈ ગઈ હૈ કિ વહ તો ચેતન હૈ, ડમરૂ બજાતા હૈ, બૈલ પર ચઢીકર યાત્રા કરતા હૈ, શત્રુઓને સંહાર કે લેણે ત્રિશૂલ રખતા હૈ, પરનું યહ શિવ તો ચુહોને સે અપની ભી રક્ષા નહીં કર સકતા, તો હમારી રક્ષા ક્યા કરેગા, એસા વિચાર આતે હી ઉસે અપને પિતાજી કે જગા દિયા ઔર એક સીધાસા પ્રશ્ન કિયા ‘પિતાજી યહ કંથા વાલા શિવ હૈ યા કોઈ દૂસરા ?’

પિતા કર્પણ જી તિવાડી ને અપને પુત્ર મૂલશંકર કો શિવ કે સમ્વન્દ મેં બહુત સમજાયા પરનું પુત્ર કા મન પિતાજી કે વાતોને સન્તુષ્ટ નહીં હુએ ઔર મૂલશંકર કો ઇસ ઘટના સે પથર પૂજા યાનિ જડ પૂજા સે વિશ્વાસ ઉઠ ગયા ઔર વહ મન્દિર સે ઉઠકર ઘર ચલા ગયા ઔર પિતાજી કી બિના આજ્ઞા લિએ માતા જી સે ભોજન લેકર ભોજન કર લિયા ઔર સો ગયા।

૩) છોટી બહન વ ચાચાજી કી મૃત્યુ ઔર ગૃહ ત્યાગ : શિવ રાત્રિ કે દૃષ્ટિ સે મૂલશંકર કે મન સે વૈરાગ ઉત્પન્ન હો ગયા ઔર સચ્ચે શિવ કી ખોજ મેં ધ્યાન રહેને લગા ઇસી વીચ જવ મૂલશંકર સોલહ વર્ષ કે હુએ તો ઉસે છોટી બહન કી હૈજે કે વિમારી સે મૃત્યુ હો ગઈ, તબ મૂલશંકર બિલ્કુલ નહીં રોયા ઔર એક તરફ ખડા હોકર વિચાર કરને લગા કિ યહ મૃત્યુ ક્યા હૈ ? ક્યા મુજ્જે ભી એક દિન ઇસ મૃત્યુ કે મુખ મેં જાના પડેગા। તીન સાલ બાદ જવ મૂલશંકર કી આયુ ઉન્નીસ વર્ષ કી હો ગઈ ભી, તબ ઉસે ચાચા જો ઉસે અતિ

યાર કરતા થા, ઉસે મૃત્યુ હો ગઈ તબ મૂલશંકર બદું અધિક ગોયા ઔર ઉસે વૈરાગ કી ભાવના ઔર અધિક બઢ ગઈ। ઉસે અપની ભાવના કો મિત્રોને બતલા દી ઔર યહ બાત ઉને માતા-પિતા કે પાસ પહુંચ ગઈ। ઉન્હોને મૂલશંકર કા વિવાહ કરને કા વિચાર બના લિયા। મૂલશંકર વિવાહ કિસી હાલત મેં ભી કરના નહીં ચાહતે થે। ઇસ લિએ ઉસે ગૃહ ત્યાગ કા મન બના લિયા। ઉસે સન् ૧૮૪૬ ઈ. મેં અપની ઇક્કીસ વર્ષ કી આયુ મેં ગૃહ ત્યાગ કરકે જંગલ કી ઓર ચલ પડે। કુછ દૂર ચલને પર ઉસે સાધુ વેષ મેં કુછ ઠાગ મિલે જિન્હોને મૂલશંકર કે ગહને અંગુઠી, તથા કિમતી વસ્ત્ર ઉત્તરવા લિએ। ચલતે-ચલતે મૂલશંકર સામલા (અહમદાબાદ) ઔર રાજકોટ કે વીચ મેં પહુંચે વહોને ઉસે એક બ્રહ્મચારી મિલા જિસને ઉસે સન् ૧૮૪૬ ઈ. મેં બ્રહ્મચર્ય કી દીક્ષા દી ઔર ઉસે નામ શુદ્ધ ચૈતન્ય રખ દિયા।

અબ બ્રહ્મચારી શુદ્ધ ચૈતન્ય કુછ દિન સામલા ઠાહરકર ફિર વે આગે બઢે તો વે અહમદાબાદ કે સમીપ કોટકાંગડા પહુંચે, વહોને વૈરાગીઓની ડેરા લગા હુએ થા। વહોને શુદ્ધ ચૈતન્ય કી સિદ્ધપુર (ગુજરાત) મેલા કી જાનકારી મિલી, જહોને સાધુ-સત્ય યોગી-મહાત્મા એક તિલ હોતે હૈ। વહોને લિએ પ્રસ્થાન કિયા। રાતે મેં ઉસે કુલ કા પરિચિત એક વૈરાગી સાધુ મિલા। ઉસે પૂછને પર સુખ ચૈતન્ય ને ભાવાવશ મેં અબ તક કી સમ્પૂર્ણ ઘટના ઉસે કહ સુનાયી ઔર સિદ્ધપુર મેલે મેં જાને કા અપના વિચાર ભી બતલા દિયા। ઉસ પરિચિત વૈરાગી ને અપને ઘર પર પહુંચ કર કર્પણ જી તિવાડી કો શુદ્ધ ચૈતન્ય કા પૂરા વિવરણ સાથ હી સિદ્ધપુર મેલે મેંજાને કા પૂરા વિવરણ સમાચાર-પત્ર દ્વારા ભેજ દિયા। ઉધર શુદ્ધ ચૈતન્ય ને સિદ્ધપુર મેલે મેં નિલકણ્ઠ મહાદેવ

के मन्दिर में अपना आसन जमाया । उधर पिताजी पत्र मिलते ही कुछ सिपाहियों को साथ लेकर सिद्धपुर मेले में पहुँच गये और निलकण्ठ महादेव के मन्दिर में पहुँचकर अपने बेटे को वैरागी वेश में देखकर आपे से बाहर हो गए और बोले ‘‘कुल कलंकी’’, क्या तू तेरी माता की हत्या करना चाहता है।’’ पिता को देखकर शुद्ध चैतन्य खड़ा हुआ और उनके पैर छुते हुए बोले ‘‘किसी के बहकावे में आकर मैंने घर त्याग दिया था, अब मैं आपके साथ चलूँगा।’’ परंतु उससे पिताजी को क्रोध शान्त न हुआ । उन्होंने उसके गेरूए वस्त्र फड़ दिये और तुम्हा तोड़ दिया । उसे श्वेत वस्त्र पहनाये और सिपाहियों को पहरे पर बिठा दिया । दो दिन के एसे ही निकल गए । तीसरी रात का तीसरा प्रहर आरम्भ हुआ तो प्रहरी उड़ने लगे । धीरे-धीरे प्रगाढ़ निद्रा में पहुँच गए, तब शुद्ध चैतन्य शौच जाने का बहाना करके पानी से भरा लोटा हाथ में लिया और दबे पौव वहाँ से खिसक गए । कुछ दूर चलने के बाद उसे एक बागिचा में मन्दिर दिखाई दिया । मन्दिर के साथ ही एक विशाल बटवृक्ष था । मन्दिर की छत पर बटवृक्ष की ओट में वह बैठ गए । कुछ देर बाद कुछ सिपाही मन्दिर में आए और शुद्ध चैतन्य को बिना देखे ही वहाँ से चले गए । प्रातः शुद्ध चैतन्य पेड़ के सहारे नीचे आए और दो कोस दूर एक ग्राम में रात व्यतीत की । इस प्रकार पिता जी से अन्तिम भेट सिद्धपुर में करके फिर सदा के लिए बिदा हो गए ।

४) सन्यास दिक्षा : मन्दिर से चलकर शुद्ध चैतन्य अहमदाबाद होते हुए बड़ौदा में आकर चैतन्य मठ में ठहरे । वहाँ उनकी ब्रह्मानन्द ब्रह्मचारी जी वेदान्त के अच्छे विद्वान थे, उनसे भेट हुई । इनसे वेदान्त पर खुलकर चर्चा हुई और उनसे कुछ वेदान्त की जानकारी भी हुई । शुद्ध चैतन्य को भोजन बनाने में काफी समय लग जाता था । जिस से विद्याध्यन में बाधा पड़ती थी । यदि सन्यास की दिक्षा ले ली जाए तो इस झंझट से बचा जा सकता है । इसलिए उसने एक ब्रह्मचारी वैदिक विद्वान् स्वामी पूर्णानन्दजी चागोद (गुजरात) के पास एक जंगल में आए हुए थे । उनसे सन्यास की दीक्षा लेने का विचार किया और जल्दी ही उनके पास पहुँच कर सन्यास की दीक्षा देने की प्रार्थना की । पहले तो वह सन्यास की

दीक्षा देने से इनकार कर दिया । फिर कुछ समय बाद काफी अनुनय-विनय से दीक्षा देने की अनुमती दे दी । और शुद्ध चैतन्य को स्वामी पूर्णानन्द ने सन्यास की दीक्षा देकर ‘‘दयानन्द सरस्वती’’ नाम रख दिया । अब दयानन्द स्वस्वती भोजनादि बनाने के झंझट से मुक्त हो विद्याध्यन में लग गए । स्वामी पूर्णानन्द पूज्य स्वामी ओमानन्द के शिष्य थे और स्वामी विरजानन्द स्वामी पूर्णानन्द के शिष्य थे । स्वामी पूर्णानन्द जी स्वामी दयानन्द के गुरु थे । स्वामी पूर्णानन्द ने ही स्वामी दयानन्द को अपने शिष्य स्वामी विरजानन्द के पास मथुरा जाने की प्रेरणा दी थी ।

सन् १८५६ ई. के आस-पास :- गुरु दीक्षा लेने के बाद स्वामी जी चाणोद से हरिद्वार के कुम्भ के मेले में शामिल होने के लिए हरिद्वार आ गए । यहाँ अनेकानेक साधु-सन्तों से मिलकर उनसे योग तथा अन्य शास्त्रों के सम्बन्ध में काफी चर्चा की और वहाँ पर ‘‘पाखण्ड-खण्डनी’’ पताका लहरा कर सबको अच्छित्य कर दिया । इसी समय सन् १८५६ ई. के स्वतन्त्रता आन्दोलन की तैयारी चल रही थी । इसके लिए प्रथम प्रमुख सभा सन् १८५५ ई. में हरिद्वार में हुई जिसमें भारत के अन्तिम सप्तांष बहादुर शाह जफर के पुत्र फिरोज शाह अंजीमुल्ला खाँ, रंग बापू आदि विशिष्ट जन सम्मिलित हुए । इसमें डेढ़ हजार के लगभग लोगों ने भाग लिया दूसरी सभा गढ़गंगा के मेले के अवसर पर गढ़गंगा के किनारे सम्पन्न हुई । इसमें लगभग अङ्गाई हजार की उपस्थिति थी । तीसरी महत्वपूर्ण सभा अक्टूबर के अन्त में सन् १८५७ ई. में फिर हरिद्वार में हुई । इस सभा में ६५६ साधुओं व १९५ मुसलमान सुफी सन्तों ने भाग लिया । इस सभाकी योजना स्वामी ओमानन्द जो स्वामी पूर्णानन्द का गुरु था और स्वामी पूर्णानन्द ने मिलकर तैयारी की । यह योजना स्वतन्त्रता संग्राम किस प्रकार किया जावे उस सम्बन्धी ही थी । जो बाद में सन् १८५६ ई. के स्वतन्त्रता संग्राम के नाम से प्रसिद्ध हुआ । इस योजना की पूरी व्यवस्था स्वामी विरजानन्द ने की थी । स्वामी दयानन्द इस योजना में गुप्त रूप से कार्य कर रहे थे । इसी समय स्वामी पूर्णानन्द ने स्वामी दयानन्द को स्वामी विरजानन्द के पास जाने की प्रेरणा दी थी कारण स्वामी पूर्णानन्द स्वामी विरजानन्द का भी गुरु था और उसकी विद्वता के बारे में

सब जानते थे । मुझे यहाँ यह बतलाना भी जरूरी है कि जन भी देश की रिति बिगड़ी है, तब-तब साधु-सन्तों ने ही देश की रिति सुधारने का प्रभाव किया है । राम के समय जब राक्षसों का प्रभाव बढ़ गया था । तब स्वामी विश्वामित्र तथा वशिष्ठ आदि ने मिलकर राक्षसों के राजा रावण को मार कर राक्षसों के प्रभाव को समाप्त करने की योजना बनाई थी । इस योजना के अधीन राम को इस कार्य के लिए योग्य समझकर कैकई व दासी मन्थरा को तैयार किया गया था । जिससे राजा दशरथ अपने प्रिय पुत्र राम को स्वामी विश्वामित्र के साथ बन में भेजने के लिए तैयार हो जावे उसी प्रकार अंग्रेजों को देश से बाहर निकालने के लिए स्वामी ओमानन्द, स्वामी पूर्णानन्द व स्वामी विरजानन्द ने सन् १८५६ ई. के स्वतन्त्रता संग्राम वाली योजना बनाई थी । सन् १८५६ ई. के समय स्वामी ओमानन्द जो स्वामी पूर्णानन्द के गुरु थे, उनकी आयु १६० वर्ष की थी । स्वामी पूर्णानन्द जो स्वामी विरजानन्द की आयु २७ वर्ष थी और स्वामी जी को भी सन्यास की दीक्षा थी और स्वामी विरजानन्द की आयु ३३ वर्ष की थी का गुरु बना । इस प्रकार इन सब साधु-सन्तों की सन् ८५६ ई. के स्वतन्त्रता संग्राम की योजना की थी । यहाँ यह बात बतलानी भी बहुत जरूरी है कि १८५६ के स्वतन्त्रता आन्दोलन को अंग्रेजों ने ‘‘सैनिक विद्रोह’’ का नाम दिया था । परन्तु बाद में वीर सावरकर ने इसे स्वतन्त्रता संग्राम घोषित किया और इसी नाम से एक पुस्तक भी लिखी इसलिए यह कार्य वीर सावरकर का बहुत ही सहरानीय कार्य था जिसके लिए लेखक वीर सावरकर की प्रशंसा करता है ।

६) सदगुरु विरजानन्द की कुटिया पर : सन् १८५६ ई. के स्वतन्त्रता संग्राम में भाग लेने के बाद स्वामी जो सच्चे शिव को पाने के लिए अनेक स्थानों पर गए । जिनमें पर्वतों की ऊँची-ऊँची चोटियों पर गए । एक ऐसी बस्ती में गए जिसमें दुर्गा के भक्त रहते थे । उन्होंने स्वामी जी का हड्डा-कड्डा, लम्बा-तगड़ा आकर्षक शरीर देखकर स्वामी जी को दुर्गा जी को भेट चढ़ाने के लिए उद्यत हो गए । परन्तु स्वामी जी उनकी चाल को समझ गए और उनकी तलवार को छीन कर तलवार के धुमाते हुए मन्दिर की दीवार फांद कर अन्धकार में बिलीन

हो गए। अपनी इस यात्रा में स्वामी जी ओर्खीमठ भी गए और वहाँ के महन्त से शास्त्र चर्चा भी हुई। मठ के महन्त स्वामी जी को विद्वता तथा आकर्षक व्यक्तित्व देखकर अत्यधिक प्रभावित हुए और उसने स्वामी जी को अपना शिष्य बन जाने को कहा, और मठ की लाखों की सम्पत्ति का स्वामी बन जाने को कहा, परन्तु उस महान् निर्लोभी स्वामी जी ने उस प्रलोमन को दुकरा दिया और आगे बढ़ गए। स्वामी जी बद्रीनारायण होते हुए अलकनन्दा नदी के तट पर जा पहुँचे। नदी के उद्गम स्थान पर पहुँचने के लिए स्वामी जी नदि में प्रवेश कर गए। मौसम इतना शीतल था कि नदि के पानी की भीजम गई थी की ऊपर सतह गई। जिस से स्वामी जी को नदि पार करने में अति कष्ट तो नहीं हुआ बल्कि किसी प्रकार जान बचाकर नदि को पार कर लिया। फिर वहाँ से वापिस बद्रीनारायण लौट आए। फिर यहाँ से काशीपुर द्रोणसागर मुरादाबाद होते हुए गढ़मुक्तेश्वर के रास्ते गंगा के धाट पर आकर विश्राम किया। इस बीच उन्हें जो ग्रन्थ मिले उनमें एक ग्रन्थ नाडीचक्र के सम्बन्ध में था। उसका अध्ययन करते हुए उसके सत्य में उन्हें संशय हो गया। उसी समय गंगा में बहे चले जा रहे एक शव पर स्वामी जी की दृष्टि पड़ी और वे गंगा में छलांग लगाकर शव को किनारे पर बाहर निकाल लिया और उसे तेजधार का चाकू निकाल कर शव की चीर-फाड़ करनी आरम्भ की। प्रथम हृदय बाहर निकाला और उसकी लम्बाई-चौड़ाई को नापा फिर ग्रन्थ में वर्णित नाभीचक्र आदि का परिक्षण किया परन्तु ग्रन्थ में लिखे की पुष्टि नहीं हुई तो उस ग्रन्थ को फाड़ कर फेंक दिया। इस घटना से स्वामी जी की जिज्ञासा प्रवृत्ति यानि सच्चाई जानने की प्रवृत्ति का आभास होता है।

स्वामी जी अपनी यात्रा पर फिर आगे निकल पड़े। वे गंगा के किनारे-किनारे चलते हुए फर्स्तखाबाद, फिर कानपुर और प्रयाग व काशी होते हुए चाण्डालगढ़ पहुँच गए। वे रास्ते में योगाभ्यास करते रहे साथ ही विद्वान् सन्यासियों की खोज भी करते रहे ताकि किसी विलक्षण सन्त के दर्शन हो सके जिससे धर्म की चर्चा कर सके, परन्तु कोई ऐसे सन्त व सन्यासी के दर्शन नहीं हो सके। स्वामी जी आगे बढ़े तो नर्मदा नदि के तट पर जा पहुँचे।

वहाँ चलते हुए उनको अचानक सामने एक विशाल काय काला रिंछ दौड़ता हुआ आता दिखाई दिया और वह कुछ दूरी पर ठहरकर पिछले पैर पर खड़ा हो गया और जोर से चिंधाड़ा। स्वामी जी ने फूर्ति में अपना ढण्डा जैसे ही रिंछ की तरफ बढ़ाया वह सामने ठहरन सका, परन्तु रिंछ जाते समय इतने जोर से चीखा कि उसकी आवाज सुनकर पहाड़ी लोग अपने कुतों सहित वहाँ उपस्थित हो गए। और उन्होंने स्वामी जी से बस्ती में ठहरने की प्रार्थना की। परन्तु स्वामी जी ने उनको विनम्रता पूर्वक लौटा दिया। और अपनी राह पर बढ़ चले। आगे का मार्ग कांटो भरा जंगल था जिसको पार कर दिया और फिर तीन वर्षों तक उस नर्मदा नदी के किनारे ही धूमते रहे। फिर वे धूमते-धूमते मथुरा में जा पहुँचे और वहाँ स्वामी जी ने स्वामी विरजानन्द के दर्शन किए जिनसे मिलने के लिए उनकी आखिरी इच्छा थी जिसके पास जाने के लिए स्वामी पूर्णानन्द ने स्वामी दयानन्द को कही थी।

६) गुरु विरजानन्द के चरणों में :- स्वामी जी ने अपने गुरु के चरणों में बैठकर लगभग तीन वर्षों तक आर्य ग्रन्थों का अध्ययन किया और दयानन्द सन् १८६० ई. में व्याकरण के सूर्य दण्डी स्वामी विरजानन्द की कुटिया केद्वार खटकठाए। अन्दर से आवाज आई कौन? दयानन्द बोले 'मैं सही जानने के लिए ही आया हूँ कि मैं कौन हूँ'? यह सुनकर विरजानन्द जी बड़े प्रसन्न हुए और यह समझ लिया कि आज वहीं शिष्य आया है जिसकी मैं इन्तजार में था। विरजानन्द ने दरवाजा खोला और एक विशाल काय को देखकर बड़े आचार्मित हुए। दयानन्द ने गुरुजी के पैर छुकर प्रणाम किया और फिर पढ़ाने के लिए निवेदन किया। गुरु जी ने कहा तुमने अभी तक क्या पढ़ा है? दयानन्द ने सब पुस्तक कों के नाम बता दिए। तब गुरुजी बोले ये सब अनार्य ग्रन्थ हैं, मैं तुमको आर्यग्रन्थ पढ़ाऊँगा। पहले तुम इनको यमुना नदी में बहाकर आओ। दयानन्द ने यही काम किया और स्वामी विरजानन्द से पढ़ना आरम्भ कर दिया। स्वामी विरजानन्द ने दयानन्द को एक बात और कही थी कि पढ़ा तो मैं तुमको दूराँ लेकिन रहने की और खाने की व्यवस्था तुमको स्वयं को करनी होगी। सो रहने के लिए स्वामी जी ने मथुरा में विश्राम धाट के लक्ष्मीनारायण मन्दिर के नीचे

प्रवेश द्वार के साथ एक छोटी सी कोठरी उन्हें मिल गई। यद्यपि वे उसमें पैर पसार कर सो भी नहीं सकते थे कि भी वे सन्तुष्ट थे। भोजन के लिए कुछ समय के लिए दुर्गा प्रसाद क्षत्रिय, सदैव के लिए अमर लाल ज्योतिषी और पढ़ने के समय दिया में तेल के लिए लाला गोवर्धन सर्वाफ द्वारा व्यवस्था हो गई। इन तीनों के प्रति हर आर्य समाजी हमेशा के लिए ऋण बना रहे थे।

स्वामी दयानन्द, गुरु विरजानन्द की बड़ी सेवा करता था (पढ़ते समय)। तथा कुटिया में झाड़ू लगाकर कुटिया को साफ रखता था। कभी किसी काम में भूल हो जाती तो गुरुजी की पिटाई भी सहन करता था।

७) गुरु दक्षिणा : स्वामी जी अन्दाज तीन साल सदगुरु विरजानन्द से शिक्षा लेने के बाद शिक्षा पूरी होने पर गुरु दक्षिणा के रूप में स्वामी जी कुछ लोग जो गुरुजी को अति ध्यारी थी, लेकर गुरु विरजानन्द के पास पहुँचे, तब दण्डी स्वामी विरजानन्द ने कहा "दया नन्द"! मुझे दक्षिणा में लौंग नहीं चाहिए, तब स्वामी जी ने कहा कहो गुरुवर! आपके शिष्य का तन, मन गुरु चरणों में समर्पित है तब गुरुजी ने कहा दयानन्द! देश में अज्ञान का अन्धकार छाया हुआ है, कुरितीयों में फंसे लोग निश्च जीवन जी रहे हैं। अन्धकार की जड़े गहरी हो गई है। वैदिक ग्रन्थों का पठन-पाठन, चिन्तन मनन विलुप्त सा हो गया है। विभिन्न मत-मतान्तरों ने अपने पैर फैला लिए हैं। दीन-हीन समाज दुर्गाति की ओर अग्रसर है। समाज को इस अध्योगति से बचाया, लोक कल्याण के लिए स्वयं को समर्पित करो। सो ते देश को जागृत करो। इसके अतिरिक्त गुरु दक्षिणा में मुझे और कुछ नहीं चाहिए।

स्वामी दयानन्द ने अपना सिर गुरु चरणों में रख दिया और बोले। आपकी आज्ञा शिरो धार्य गुरुवर! और दयानन्द जीवन भर समाज सेवा के लिए कार्य क्षेत्र में उत्तर पड़े।

स्वामी जी सन् १८६३ ई. में गुरु विरजानन्द से विदाई ली और सन् १८८३ ई. में स्वर्गवासी हो गए। इन बीच के २० वर्षों में स्वामी जी ने जितना काम किया उतना काम हर व्यक्ति नहीं कर सकता। इन बीस वर्षों में स्वामी जी ने सैकड़ों शास्त्रार्थ हजारों मुल्लाओं, पादरियों व पौराणिक पण्डितों से किए, जिसमें काशी का शास्त्रार्थ उनका सबसे अधिक प्रसिद्ध है।

THE MASTER REMEDY

Fasting refers to complete abstinence from food for a varying length of time. The word is derived from the old English, 'feastan' which means to fast, observe, be strict.

Fasting is nature's oldest, most effective and yet least expensive method of treating disease. It is recognised as the cornerstone of natural healing. Dr. Arnold Eheret, the originator of the mucusless diet healing system, describes it as "nature's only universal and omnipotent remedy of healing" and "nature's only fundamental law of all healing and curing".

The practice of fasting is one of the most ancient customs. It is followed in almost every religion. The Mohammedans, the Buddhists, the Hindus and many others have their periods of strict fasting. The saints of medieval times laid great stress on this method.

Fasting in disease was advocated by the school of natural philosopher, Asclepiades, more than two thousand years ago. Throughout medical history, it has been regarded as one of the most dependable curative methods. Hippocrates, Galen, Paracelsus and many other great authorities on medicine prescribed it. Many noted modern physicians have successfully employed this system of healing in the treatment of numerous diseases.

The common cause of all diseases is the accumulation of waste and poisonous matter in the body which results from overeating. The majority of persons eat too much and follow sedentary occupation which do not permit sufficient and proper exercise for

पूरे भारत में धूम-धूम कर वेद प्रचार, कुरितयाँ०कुप्रथाओं के विरुद्ध हजारों वक्तव्य दिए और भी अनेकों कार्य किए जिनमें आजमेर में सन् १९६६ ई. में कर्नल वुक्स से गोरक्षा की पैरेवी करने की कहाँ। सन् १८६७ ई. में हरिद्वार के कुष्म मेले पर “पाखण्ड-खण्डनी” पताका लहराई, सन् १८६८ ई. में किसी धर्मन्थ ब्राह्मण ने स्वामी जी को पान में विष दे दिया। उसको कारावास न करवाकर छुड़वा दिया। सन् १८६८ ई. में ही सब कर्ण सिंह ने स्वामी जी के ऊपर तलवार से बार किया तब कर्णसिंह से तलवार छीन कर उसके दो टुकड़े कर दिए। सन् १८६९ ई. में काशी के पौराणिक विद्वानों से बेदों में मृति पूजा नहीं विषय पर शास्त्रार्थ किया और विजय प्राप्त की, सन् १८७५ ई. में गिरगाँव मोहल्ले में डॉ. माणिक चन्द की बाटिका में १० अप्रैल १९७५ ई. में मुम्बई में “आर्य समाज” की स्थापना की ताकि मेरे जाने के बाद भी वेद प्रचार व देश सुधारक काम चलता रहे। वहाँ आर्य समाज के २८ नियम बनाए गए। सन् १८७५ ई. में ही स्वामी जी ने न्यायाधिश श्री महादेव गोविन्द रानाडे के विशेष अनुरोध पर पूना में पन्द्रह प्रवचन सभी विषयों पर किए जो काफी प्रसिद्ध है। सन् १८७५ ई. में स्वामी जी ने दिल्ली में सभी समाज सुधारकों की बैठक बुलाई। जिसमें श्री केशव चन्द सेन, सर सैयद अहमद खाँ, श्री हरिशचन्द चिन्तामणि, श्री नवीन चन्द राय, श्री कहैयालाल जी अलखधारी और श्री इन्द्रमणि जैसे समाज सुधारक उपस्थित हुए। स्वामी जी की इच्छा थी की देश जो अद्योगति को जा रहा है। उसकी उन्नति के लिए हम सब मिल कर रास्ता निकाले किन्तु वैचारिक सामज्जस्य के अभाव में महर्षि जी की यह योजना सफल नहीं हो सकी। सन् १८६६ ई. में स्वामी जी लाहौर पथारे। यहाँ स्वामी जी मुम्बई में बनाए गए २८ नियमों को छोटा रूप देकर दस नियम बनाए जो अभी तक चलते आ रहे हैं। लाहौर से स्वामी जालन्धर पहुँचे, वहाँ सरदार विक्रम सिंह जी के कहने से दो घोड़ों की बगी को रोक कर अपने ब्रह्मचर्य का प्रदर्शन किया। इसके बाद २५ दिसम्बर १८७५ ई. को रिवाड़ी

पहुँचे और वहाँ आर्य समाज की स्थापना कि और सब युधिष्ठर के हाथों एक गऊशाला की स्थापना भी करवाई जिस को भारत की सर्वप्रथम गऊशाला का गोंगा प्राप्त है। सन् १८७७ ई. स्वामी जी बरंली पहुँचे, वहाँ नानक कांतवाल के पुत्र मुशीराम से जो ईश्वर को नहीं मानते थे और नास्तिक थे। जब पिताजी के कहने से मुशीराम ने स्वामी जी के प्रवचन सुने जो ईश्वर की सत्ता के सम्बन्ध में थे तो मुशीराम वहुत अधिक प्रभावित हुए और स्वामी जी की दिनचर्या और प्रवचनों से मुशीराम पक्का अस्तिक और ईश्वर भक्त हो गया। यही मुशीराम आगे चल कर स्वामी श्रद्धानन्द बने और आर्य समाज के विख्यात विद्वान व सन्यासी बने। १६ मई सन् १८८१ ई. में प. लेखराम पेशावर से चलकर अजमेर में स्वामी जी के दर्शन किए और कुछ प्रसन्नों के सही उत्तर पाकर प. लेखराम पक्के आर्य समाजी बने गए। आगे चलकर २६ फरवरी १८८३ ई. को उदयपुर में परोपकारिणि सभा स्थापित की जो आज भी सुचारू रूप से चल रही है। अजमेर में स्वामी जी जोधपुर के महाराजा सज्जन सिंह के निमंत्रण पर जोधपुर चले गए। वहाँ महाराजा के एक बेश्या नन्हीजान से गलत सम्बन्ध देखकर स्वामी जी ने महाराज पर फटकार लगाई जिससे नन्हीजान को धित होकर स्वामी जी के रसोईया जगन्नाथ मिथा को कुछ प्रलोभन देकर उससे स्वामी जी के दूध में काल कूट विष डालकर पिला दिया जिससे स्वामी जी ३० अक्टूबर १८८३ ई. को दिपावली के दिन सायं ६ बजे स्वर्गवासी हो गए और वह सब का कल्याण चाहने वाला महामानव सदासदा के लिए इस संसार को छोड़कर चले गए। इसकी पवित्र आत्मा जहाँ कहीं पर भी है, उसको मेरा हृदय से नमन !

इस लेख में मैंने महर्षि देव दयानन्द की पूरी जीवनी, बड़े छोटे रूप में प्रस्तुत की है। इसलिए इस लेख को पढ़ने के बाद, उसे महर्षि के पूरे जीवन की जानकारी हो जाएगी। ऐसा मुझे पूर्ण विश्वास है। सभी सच्चे पाठक गाण मेरे इस सद्प्रयास का लाभ उठावें। इसी में मेरी प्रसन्नता निहित हैं।

కృష్ణ సంపద

-చలవాది సోమయ్

పశుసంపద పిదవ నెన్నదగినది “కృష్ణ సంపద”

“ఏకోద్యేవసుమతి సమీ చీ ఇంద్ర అపప్రా పృథివీ ముతద్యాం” -బు.3-30-31

అర్థము : ఏక ఇంద్రః-ఒకే ఒకడగు పరమాత్ముడు, ద్వైపృథివీం ఉపద్యాం-పృథివ్యాకారముల రెంటిని, సమీచివ సుమతి ఆపప్రా-విస్తార ధనాదాయకములుగా రచించెను.

పృథివి ద్వ్యలోకములను రెండింటిని (వసు మతి) ధనదాయకములని వేదమున చెప్పబడినది. మేఘము వర్షించినచో పృథివి సస్యోత్పత్తి చేయగలదు కాని మానవుడు తన జ్ఞానముతో భూమిని సాగుచేసి ఆహారోత్పత్తి చేయవలయును. పశుపులవలె కేవలం ఈశ్వరునిపై ఆధారపడరాదు.

“సీరాయుంజంతీ కవయోయుగా వితస్వతే పృథక్ ధీరా దేవేషునుమ్మయో”-అ.3-17-1
అర్థము : దేవేషు సుమ్మయో-దేవప్రియులైన, ధీరాః కవయః -బుద్ధిమంతులు, జ్ఞానులునగువారు, సీరాయుంజంతి-నాగలితో దున్నదురు, పృథక్ యుగావితస్వతే-ఎద్దుల మౌడలపై కాదినుంతురు, వ్యవసాయము చేయువారి నీ మంత్రమందు దేవప్రియులనియు, కవులనియును, ధీరులనియును చెప్పబడింది. ఏలనగా యావత్తపంచము కొరకై ఆహారోత్పాదన మొనర్చుట శ్రేష్ఠులు జ్ఞానులునగు పురుషుల కర్తవ్యము, పృథివి-వసుమతి. దాని యంతు సంపద నిండి యున్నది. కాని జ్ఞాన పరిత్రమ లుపయోగింప బదవేని అన్నోత్పత్తి జరుగేరదు. అజ్ఞానులైన ఆటికుల ఓంత విస్తృతములైన భూపసతులు పడియున్నవి. వానిలో నెవరును నాగలిచే నేలదున్నరు. అచటి వారా భూమి సుండి ఆహారమును గ్రైకోనజాలరు. శిక్షితులు, విజ్ఞాన వేత్తలు నైవపారి అధికారము క్రిందికి భూపసతులు వచ్చేనేని అచటి వారికి గాక అన్న దేశియులకు కూడ ఆహారము పుష్టులముగా లభించును.

“యునక్సీరా వియుగాతనోత కృతేయో నావపతేః హ బీజం విరాజః శ్శుష్టిః సభరా అసన్నోనేదీయ ఇత్ సృణ్యః పక్షమాయవన్” -అ.3-17-2

అర్థము : యునక్ సీరా-నాగలితో దున్నము,

యుగాఃవితోనోత-కాదిని సవరించుము, కృతేయోనో-పొలములో చాళ్ళ నేర్పరపుము, ఇహాచీ జం పపత-దానియందు విత్తనము వేయుము, విరాజః శుష్టిః సభరా అసన్-ఈశ్వరుని కృపవలన మాభాగ్యము సమ్మద్దమగుగాక, సః నేదీయ ఇత్ సృణ్యః పక్షం అయివన్-మాపంటలు కోతకు వచ్చును గాక. మనము బుద్ధిపూర్వకముగా నాగలితో భూమిని దున్ని చాళ్ళలో విత్తనములు వేయుదుమేను ఈశ్వరుని కృపచే పైరులు పెరిగి కోతకు వచ్చును. వానిని మన కొదవండ్లతో కోసికొందుము.

బుగ్గేదము మం. 10 (యజుర్వేద. 2లో 67-68 మంత్రములందు కూడ ఇదే యున్నది.) 101వ సూక్తములో శబ్దంతరముల చేత ఈ యాశయమునే ప్రతిచించింప చేయు మంత్రములున్నవి.

“యునక్సీరా వియుగా తసధ్వంతతో యోనా పపతేహ బీజం । గిరాచశుష్టిః సభర అసన్ నోనేదీయ ఇత్ సృణ్యః పక్షమీయాత్” (మం. 3)

“సీరాయుంజంతి కవయోయుగా వితస్వతే పృథక్ ధీరా దేవేషు సుమ్మయో” (మం. 4)

“నిరాహావాన్ కృతోతన సంవరత్రా దధా తనం సించా మహాఅవత ముద్రిణం పయం సు ఛేకమనుప క్షితం” (మం. 5).

మూడవ మంత్రముందు “గిరా”-మరియు “శృష్టి” అనురెందు శబ్దములున్నవి అందు “గిరా” । వాణి, జ్ఞానద్వోతకము మరియు శృష్టి అన్నద్వోతకము వీని వలన జ్ఞానవంతుడే మంచి రైతు కాగలదు. ప్రపంచమందు ప్రాణిలకు రైతే అన్సుదాత యగుట సమాజమందతనికి ఉన్నత స్థానముండవలయును. 5వ మంత్రముందు “అహివాన్ నిహీ కృతోతన” అనగా గోవృషభాదులు నీరు త్రాగుటకు అనుకూలముగా జలాశయములను నిర్మించు విధానమున్నది. “ఉద్రిణం అవతం” అనగా నీటితో నిండిన చెబువులు, కుంటలు, బావులు, “వరత్ర” అనగా త్రాదు. వీటితో బోక్కునలను కట్టి భూమిని తడుపుటకై నీరు లాగుదురు. వేదములందు భూమిని దున్నటు, విత్తనము చల్లుట, నీరు కట్టుట, సస్యములు కోయుట మున్నగు అవదేశములున్న వనిదీని తాత్పర్యము.

యజుర్వేదము అ. 18-12వ మంత్రమందు అనేకములగు ధ్యానముల పేర్లు చెప్పబడియున్నవి

“ప్రీహయశ్శమే యవాశ్శమే మాపాశ్శమే తిలాశ్శమే ముద్ధాశ్శమే ఖల్వాశ్శమే ప్రియంగ వశ్శమే అణవశ్శమే స్యామాకాశ్శమే నీవాశ్శమే గోధూమాశ్శమే మసూరాశ్శమే యజ్ఞేన కల్పం తాం”

అర్థము :- ఇచ్చట ప్రీహి-వద్దు, యవ-యవలు, మాప-మినుములు, తిల-సువ్యలు, ముద్ధ-పెసలు ఇట్లే ఖల్పు, ప్రియంగ, స్యామాక నీవారాది వివిధములైన ధాన్యములను పండించు విధానమున్నది. యజ్ఞేన కల్పంతాం అనగా యజ్ఞము వలన నివి ఉత్సవమగుగాత. యని యున్నది ఇచ్చట యజ్ఞమున కర్థము కృషియజ్ఞము వ్యవసాయము చేయుటయును, యజ్ఞమేయగును, యజ్ఞము అగ్నిహోత్ర మొనర్చి ఆహాతులిచ్చుటమాత్రమే కాదు. జీవనోసాధికై వలయు పదార్థముల సుత్పత్తి చేయుట కూడ యజ్ఞమే. ఈ వివరణము ద్వారా ప్రతి రైతు యజ్ఞకర్త యనబడును. పురాణాధలలో జనకుని సునాశీరుడు లేక నాగలి దున్నపూడు అన్నారు. ఈ సునాశీర శబ్దము వేదము నుండి తీసికొనబడినది.

“పునాశీరా హవిషా తోషమానా సుపిపులా ఓషధిః కర్త్రమసై”

అర్థము : శునాశీర-అనగా హలమా ! హలమునదుపు మానవులారా ! హవిషాతో శమానా-జీవనోసాధికములగు పదార్థములతో ప్రసన్నచితులై, తస్మై-ఈ ప్రజల కొరకు, ఓషధిః -పైరులను, సుపిపులాః -చక్కగా పంట పండునట్లు, కర్త్రం-సిద్ధపరచుడు.

ఇచ్చట శునాశీరా, తోశమాన అను పదములు ద్వివచనాంతములు, కృషిని, కర్త్రకు లను కూడ సంబోధించినవి. ‘పునా’ అనగా నాగలి సీరా అనగా దాని ఏడికోల. ఈ రెండును కృషి కార్యమునకు ప్రతీకములు కృషి కార్య చిహ్నములు.

సమస్త మానవ జీవనము యొక్క భౌతిక వస్తుభారము వ్యవసాయముపై నాధారపడియుందుట చేపటచే వైదిక విజ్ఞానము కృషిని సరోవర్తమ కర్మనుగా పేర్కొన్నది.

కృష్ణజ్ఞమును కౌరత లేకుండ సుపంపన్న మొనర్చుటకు ఖనిజ పదార్థము లావశ్యకములగు చున్నవి. వాని ప్రాప్తికి ఖనిజయజ్ఞము వేదమున నిట్టు ప్రతిపాదింపబడినది :-

“అక్కాచ మే మృత్తికాచ మే గిరయశ్చ మే పర్వతాశ్చ మే సికతాశ్చ మే వనస్పతయశ్చ మే హిరణ్యంచ మే శ్యామంచ మే లోహంచ మే సీసంచ మే సీసంచ మే త్రపుచ మే యఛ్ఛోక కల్పంతాం” -య. 18-13

ఇచట అశ్వా-రాయి, మృత్తిక-మట్టి, గిరియి: -గుట్టలు, పర్వతాః -పర్వతములు, సికతా-జసుక, వనస్పతయః -అడవికట్టి. హిరణ్య-బంగారము, శ్యామ-వెండి, లోహి-ఇనుము, త్రపు-సీసముల యొక్క వర్ణమున్నది. ఈ మార్ఘములు యంత్రాదుల నిర్మాణమునకు పనికి వచ్చును.

వ్యాపారము

ఇంద్రమహం వణిజం చోదయామి సనవితు పుర వితానో అస్తి : సుదన్సు రాతిం పరిపంథినం మృగం స ఈశానో ధనదా అస్తిమహ్యం || యే పంథా నోబహావో దేవయానా అంతరా ద్వావా పథివీ సంచరంతి : తేమా జాపంతాం పయసా ఘృతేన యథా క్రీత్యా ధన మహాణి ||

ఇందు వణిజుని-వ్యాపారిని ఇంద్రుడన్నారు. వ్యాపారము చేయటకు రాకపోకల సౌకర్యము లుండపలయును. మార్ఘములో దోషించి గాంఢు మరియు పులులు మున్నగు ఘూతక మృగము లుండ గూడదు.

యే బహావో పంథానః : -వి రాజమార్ఘము లు-ద్వావా పృథివీ అంతరా-పృథివీ, ద్వ్యాలోకము అంతరిక్షములో గలవో, ఎచట-దేవయానాః : -వాయు యానములు నడచునో-తే మా పయసా ఘృతేన జాపంతాం-అవి నాకు జీవన సాధనము లగు పాలను, నేఱిని ఇచ్చుగాక ! -యథా క్రీత్యా-వానితో నేను వ్యాపారము చేసి-(ధనం)- ధనమును-అహాణి-సంపాదింతును గాక !

ఇచట వర్తక మండలుల, వర్తక వాయు యానములు చర్చ గలదు, ‘వణిజ’ అనగా కోమటి-ఇంద్రుడు. అతని వాయు యానములే దేవయానములు. క్రీత్యా అనగా త్రయ విక్రయ ముల ద్వారానే ఒకచోటి నుండి సామాగ్రిని దూర దేశములకు పంపగల్లదురు. దీని వలననే ధనము లభించగలదు. నాలుగు వర్షములలో

వైశ్యునికే ఉత్సత్తి-(వ్యవసాయం కలాకోశలము మొదలగునవి) రాకపోకలు వినియోగము మరియు ధనప్రాప్తి యొక్క ఇతరేతర విభాగము లతో సంబంధముగలదు. ఇంతియేగాక విద్య, వైద్య కలాకోశలము మొదలగు విషయములకు సంబంధించిన సామాగ్రి ఎంతయో గలదు. స్తులా భావము వలన దాని నిచ్చట ఇవ్వలేకున్నాను.

మానవులందరు వేద సిద్ధాంతమును సామూహికముగ పాటించినవాడు సమాజములో కొన్ని రోగములుండవు. అకాలము లుండవు. బీదత నము, దారిద్ర్యము, దేశద్రోహము ఉండవు. వారికి లభించు భౌతిక దుఃఖములు వేద సిద్ధాంతమును పాటింపనివారికి లభింప జాలవు మను మహర్షి -

యోఽన థిత్వ ద్విజోవేద మన్వత కురుతే త్రమం : న జీవన్వేవ శూద్రత్వమాపుగచ్ఛి సాన్వయః : ||

వేదమును మాని ఇతర కార్యములలో మునిగి యుండువాడు తత్త్వాలము తన కుటుంబముతో సహో నానా దుఃఖములలో కొనునన్నాడు.

మహా భారత యుద్ధములో వేద విద్యాం సులు, వేదములు ననుసరించువారు గతించుట ! వలన వేదధర్మము క్రమముగా ఆడుగంటుతు వచ్చినది. దాని వలన మానవుల క్లేశములు పెరుగ సాగినవి. ఇప్పుడు మనకు స్వాతంత్ర్యము లభించినది. కానీ వేద ధర్మానికి, నీతికి తగిన స్థానము లేదు. ఒకరిపైన ఒకరికి పూర్వమున్నంత ప్రేమ, విశ్వాసము గౌరవము ఇప్పుడు లేదు. అప్పటి పరోపకార భావము సరలత ఇప్పుడు లేదు. పరిణామముగా పరోపకార భావము నశించినది. ఒకరిపైన ఒకరికి విశ్వాసము, గౌరవము క్రీస్తించుచున్నది. ఇది స్కాంత్తతు మనకు కనబడుచున్నది. దీని నుండి తప్పించుకొనే గోరి నచో మళ్ళీ వేద ధర్మమును తెలిసి కొనపలయును జన సామాన్యములకు వేద సిద్ధాంతమును తెలిసి కొనుటకు వీలుగా “వేదము మానవ కళ్యాణము” అను ఈ చిన్న పుస్తకమును పారకుల కందించు చున్నాము. దీనిలో కీ॥ శీ॥ శ్రీ గంగా ప్రసాద ఉపాధ్యాయ గారు వేదము యొక్క స్వరూపము, వేదములోని కొని విద్యలు, వాటి వలన మానవులకు చేకూరు హితము గురించి వేదాధారమును నేనే వివరించినారు. వేదముద్రమును జనసామాన్యములకు రుచి చూపించుటకు వారి ఈ రచన ఉత్తమము. మేము వారికి కృతజ్ఞులము.

utilisation of this large quantity of food. This surplus overburdens the digestive and assimilative organ and clogs up the system with impurities or poisons. Digest and elimination become slow and the functional activity of whole system gets deranged.

The onset of disease is merely the process of ridding system of these impurities. Every disease can be healed by one remedy-by doing just the opposite of what causes that is, by reducing the food intake or fasting.

By depriving the body of food for a time, the organs elimination such as the bowels, kidneys, skin and lungs given opportunity to expel, unhampered, the overload accumulated waste from the system. Thus, fasting is merely process of purification and an effective and quick method cure. It assists nature in her continuous effort to expel force matter and disease producing waste from the body, there correcting the faults of improper diet and wrong living. It also leads to regeneration of the blood as well as the repair and regeneration of the various tissues of the body.

Duration

The duration of the fast depends upon the age of the patient, the nature of the disease and the amount and type of drugs of previously used. The duration is important, because long periods of fasting can be dangerous if undertaken without competent professional guidance. It is, therefore, advisable to gradually increase the duration of each succeeding fast by a total fasting at a time. This will enable the chronically sick body to gradually and slowly eliminate toxic waste matter without seriously effecting the natural functioning of the body.

आर्य एवं राष्ट्रीय पर्वों की सूची : विक्रमी सम्वत् 2078-79 तदनुसार सन् 2021

क्र.सं.	पर्व का नाम	चन्द्र तिथि	अंग्रेजी दिनांक	दिन	
1.	लोहड़ी	पौष अमावस्या, वि. 2077	13/01/2021	बुधवार	
2.	मकर-संक्रान्ति	पौष शुक्ल, 1 वि. 2077	14/01/2021	गुरुवार	
3.	गणतन्त्र दिवस	पौष शुक्ल, 13 वि. 2077	26/01/2021	मंगलवार	
4.	वसन्त-पंचमी	माघ शुक्ल, 5 वि. 2077	16/02/2021	मंगलवार	
5.	ऋषि-पर्व	सीतापृष्ठमी	फाल्गुन कृष्ण, 8 वि. 2077	06/03/2021	शनिवार
6.	ज्योति-पर्व	महर्षि दयानन्द जन्मोत्सव	फाल्गुन कृष्ण, 10 वि. 2077	08/03/2021	सोमवार
7.	वीर-पर्व	शिवरात्रि (ऋषि बोधोत्सव)	फाल्गुन कृष्ण, 13 वि. 2077	11/03/2021	गुरुवार
8.	मिलन-पर्व	पं.लेखराम बलिदान दिवस (वीर तृतीया)	फाल्गुन शुक्ल, 3 वि. 2077	16/03/2021	मंगलवार
9.		नवसंस्थेष्टि (होली)	फाल्गुन कृष्ण, वि. 2077	28/03/2021	रविवार
10.		आर्य समाज स्थापना दिवस/	फाल्गुन पूर्णिमा, 1 वि. 2077	13/04/2021	बुधवार
11.		चैत्र शुक्ल प्रतिपदा/नवसम्बत्सर/	चैत्र शुक्ल, 1 वि. 2078	13/04/2021	मंगलवार
12.		उगाड़ी/ड़ी पड़वा/चैती चांद			
13.		वैशाखी			
14.		रामनवमी	चैत्र शुक्ल, 2 वि. 2078	14/04/2021	बुधवार
15.		वेद-प्रचार समारोह { पं.गुरुदत्त विद्यार्थी जन्मदिवस	चैत्र शुक्ल, 9 वि. 2078	21/04/2021	बुधवार
16.		विश्व पर्यावरण दिवस	चैत्र शुक्ल, 14 वि. 2078	26/04/2021	सोमवार
17.		अन्तर्राष्ट्रीय योग दिवस	ज्येष्ठ कृष्ण, 11 वि. 2078	05/06/2021	शनिवार
18.		हरितृतीया (हरियाली तीज)	ज्येष्ठ शुक्ल, 11 वि. 2078	21/06/2021	शनिवार
19.		श्रावणी उपाकर्म-रक्षा वन्धन/	श्रावण शुक्ल, 3 वि. 2078	11/08/2021	बुधवार
20.	क्षमा-पर्व	हेदरावाद सत्याग्रह दिवस	श्रावण पूर्णिमा, वि. 2078	22/08/2021	रविवार
21.		श्री कृष्णजन्माप्तमी	श्रावण पूर्णिमा, वि. 2078		
22.		स्वतन्त्रता दिवस	भाद्रपद कृष्ण, 8 वि. 2078	30/08/2021	सोमवार
23.		गाँधी जयन्ती/लाल बहादुर शास्त्री जयन्ती	श्रावण शुक्ल, 7 वि. 2078	15/08/2021	रविवार
24.		विजय दशमी/दशहरा	अश्विन कृष्ण, 11 वि. 2078	02/10/2021	शनिवार
		स्वामी विरजानन्द दण्डी जन्म दिवस	अश्विन शुक्ल, 10 वि. 2078	15/10/2021	शुक्रवार
		दीपावली (ऋषि निर्वाणोत्सव)	अश्विन शुक्ल, 12 वि. 2078	17/10/2021	रविवार
		स्वामी श्रद्धानन्द बलिदान दिवस	कार्तिक अमावस्या, वि. 2078	04/11/2021	गुरुवार
			पौष कृष्ण, 4 वि. 2078	23/12/2021	गुरुवार

ఆర్య జీవన్

పొందీ-తెలుగు ద్వీభాషా పక్క పత్రిక

Editor : Sri Vithal Rao Arya, M.Sc., LL.B., Sahityaratna.
Arya Pratinidhi Sabha A.P.-Telangana, Sultan Bazar, Hyderabad-500095.
Phone No. : 040-66758707, 24753827, Fax : 040-24557946.
Annual Subscription Rs. 250/- సంపొదకులు : విఠల్ రావు అర్చ, ప్రభావ నథ

To,

25/1/21

శ్రద్ధాంజలి

आर्य समाज ధ్వవపెట కే ప్రధాన కా నిధన

రఘవార ది. 10 జనవరి 2021 కో తడికే రాజకుంచర సింహ జి కా నిధన హో గయా । వే 83 వర్ష కే థే । ఆర్య సమాజ ధ్వవపెట కీ ఓర సే ఉనకా అంతిమ సంస్కార వైదిక పద్ధతి సే సంపన్ కియా గయా ।

(స్వ.) ఠాకుర రాజకుంచర సింహ నే నిజామ కాలేజ సే బీ.ఎ. కియా థా । తకలీన ఆంధ్ర ప్రదేశ పబ్లిక సర్విస కమీశన విభాగ సే వర్ష 1997 మేం గజిటెడ పోస్ట సే సేవా-నివృత్త హుఏ థే । ఆర్య సమాజ కా ప్రభావ ఉన పర బచపన సే హీ థా । సేవా-నివృత్త హోనే కే ఉపరాన వే సక్రియ రూప సే ఆర్య సమాజ ధ్వవపెట సే జుడ్.గఎ థే । విగత చౌబీస వర్షాం సే ఉన్హానే ఆర్య సమాజ ధ్వవపెట కే మన్నా ఓర ప్రధాన కే పదాం పర రహకర అపనీ సేవాఏ అర్పిత కీ ।

(స్వ.) ఠాకుర రాజకుంచర సింహ ఏక కుశల ప్రంథం థే । సమాజ మేం వ్యాపా అస్త-వ్యవస్తాాం కో ఉన్హానే దూర కియా థా । సాగకారీ కార్యాలయ కే అధికారీ హోనే కే అపనే అనుభవాం కో ఉన్హానే ఆర్య సమాజ కే కార్య-కలాపాం మేం ఉపయోగ కియా థా । స్వాధ్యాయ ఔర ప్రవచన మేం వే నిపుణ థే । హిందీ-ఉర్దూ కే కుంగి గీత ఎవం శేయర ఉండే కంఠస్థ థే । ఫిలమీ గీతాం కే ధున్మా పర ఆర్య సమాజ కే కుంగి భజనాం కో వే సత్యసంగో మేం సున్యా కారిత థే ।

ఉనకే పితాజీ పహలే సెనా మేం థే ఔర బాం మేం గజ్య కే పులిస విభాగ మేం బుడ్సవార-దల మేం ఉచ్చ అధికారీ భీ రహ చుకే థే । అపనే పితాజీ కీ ఛాప ఇన పర భీ పడ్డి థీ ఔర ఇస కారణ ఇన్నే

శ్రద్ధాంజలి

ఆర్య సమాజ రాష్ట్రపతి రోడ్ సికింద్రాబాద కే ఉపప్రధాన

శ్రీ సుక్కా కృష్ణ జి

కా ది. 2 జనవరి 2021 కో నిధన హుఆ । వే ఏక ఆర్య సమాజ కే ప్రతి సమర్పిత వ్యక్తి థే ఔర ఆర్య ప్రతినిధి సభా ఆ.ప్ర. -తెలంగానా కే భీ పిఱలే కుంగి వర్షాం సే ప్రతినిధి రహే హే । ఎసే సమర్పిత కార్యకర్తా కే ఖోనా ఆర్య సమాజ కే లిఏ వహుత బడీ క్షతి హే ।

ఆర్య ప్రతినిధి సభా, ఆ.ప్ర. -తెలంగానా పరమితా పరమాత్మా సే ప్రార్థనా కారితా హే । కి దివంగత ఆమా కో సద్గతి ప్రదానకర దు:ఖీ పరివార కో కష్ట సహనే కో సాహస దే ।

-విఠల రావ ఆర్య ప్రధాన, ఆర్య ప్రతినిధి సభా ఆ.ప్ర. -తెలంగానా బుడ్సవారి కే భీ శౌక థా ।

వే అపనే పిఱలే భగ-పూరా పరివార ఛోడ్.గఎ । ఉనకే నిధన సే ఆర్య సమాజ ధ్వవపెట నే ఏక కుంగి ఔర సులంజీ హుఏ వ్యక్తి కో ఖో దియా హే ।

పరమాత్మా సే ప్రార్థనా హే । కి ఉనకీ ఆమా కో శాన్తి తథా ఉనకే శోకాకుల పరివార కో ఇస దారుణ దు:ఖ కో సహన కారితా కే శక్తి ప్రదాన కరో ।

ఆర్య ప్రతినిధి సభా, ఆ.ప్ర. -తెలంగానా పరమితా పరమాత్మా సే ప్రార్థనా కారితా హే । కి దివంగత ఆమా కో సద్గతి ప్రదానకర దు:ఖీ పరివార కో కష్ట సహనే కో సాహస దే ।

శ్రద్ధాంజలి

కీ.హె. శ్రీ లభ్య లోకశేషార్థ

ఆర్య సమాజ రాష్ట్రపతి రోడ్ సికింద్రాబాద కే పూర్వప్రధాన
శ్రీ ఎన. వెంకటేశ్వమ జి

కా ది. 3 జనవరి 2021 కో నిధన హుఆ । వే 92 వర్ష కే థే । వృద్ధ హోతే హుఏ భీ వే ఏక చుస్త కార్యకర్తా థే । ఉనమే ఆర్య సమాజ కే ప్రతి అసీమ శ్రద్ధా థీ । వే ఆర్య ప్రతినిధి సభా, ఆ.ప్ర. -తెలంగానా కే ప్రతినిధి భీ రహే । ఎసే కుంగి ఏం అనుభవి కార్యకర్తా కే ఖోనా ఆర్య సమాజ కే వహుత బడీ క్షతి హే । ఆప కుంగి వర్షాం సే ఆర్య సమాజ రాష్ట్రపతి రోడ్ కో సేవా కారిత రహే హే ।

ఆర్య ప్రతినిధి సభా, ఆ.ప్ర. -తెలంగానా పరమితా పరమాత్మా సే ప్రార్థనా కారితా హే । కి దివంగత ఆమా కో సద్గతి ప్రదానకర దు:ఖీ పరివార కో కష్ట సహనే కో సాహస దే ।

-విఠల రావ ఆర్య ప్రధాన, ఆర్య ప్రతినిధి సభా ఆ.ప్ర. -తెలంగానా

THE VIEWS & THE NEWS PUBLISHED IN THIS ISSUE MAY NOT NECESSARILY BE AGREEABLE TO THE EDITOR.

Editor : Sri Vithal Rao Arya • E-mail : acharyavithal@gmail.com, Mobile : 09849560691.

సంపాదకులు : శ్రీ విఠల్ రావు అర్చ, లభ్య లోకశేషార్థ, అండ్రు లోకశేషార్థ, ముంబై లోకశేషార్థ, హైదరాబాద్-95. Ph : 040-24753827, E-mail : acharyavithal@gmail.com

సంపాదక : శ్రీ విఠల్ రావ ఆర్య, ప్రధాన సభా నే సభా కీ ఓర సే ఆక్రమి ప్రిన్స్, చికిత్సా పల్లీ మేం ముద్రిత కారితా కే ప్రకాశిత కియా ।

ప్రకాశక : ఆర్య ప్రతినిధి సభా, ఆ.ప్ర. -తెలంగానా, సుల్తాన బాజార్, హైదరాబాద్-500 095.